

UPPSALA
UNIVERSITET

Rapport IBG-LP 07-002

Sex- och samlevnadsundervisning

En studie om elevers efterfrågan

Sofie Leijon

Institutionen för biologisk grundutbildning, Uppsala universitet

Läroprogrammet 140–220 poäng

Lärarexamensarbete 10 p, vt 2007

Handledare: Ingela Frost

Examinator: Jonas Almqvist

Sammanfattning

Syftet med detta arbete är att ta reda på vilken undervisning inom området sex och samlevnad som eleverna efterfrågar. Vilka områden och vilka arbetsätt inom undervisningen för sex och samlevnad anser eleverna vara bäst? Vad betyder skolan som kunskapskälla för eleverna? Datainsamlingsmetoden som använts för att uppnå uppsatsens syfte är enkäter till elever i årskurs nio. Resultatet visade att innehållet i sex- och samlevnadsundervisningen inte helt och hållet stämmer överens med elevernas efterfrågan. Resultatet visar också att sex och samlevnad till största delen endast tas upp utifrån ett biologiskt perspektiv. De flesta elever är dock nöjda med sex- och samlevnadsundervisningen och tycker att den ger dem ökade faktakunskaper inom ämnet. Trots den enorma tillgången på information som vi har i vårt samhälle är skolan ändå en av de bästa kunskapskällorna inom sex och samlevnadsundervisningen.

Nyckelord: sex- och samlevnad, elevers syn på undervisning, biologi,

Förord

Ett varmt tack till Tobias Jakobson för all din hjälp och ditt engagemang med enkätundersökningen. Tack Ingela Frost för din hjälp med arbetet. Ett stort tack går också till alla er elever som delat med er av era åsikter om sex- och samlevnadsundervisningen.

Innehållsförteckning

Sammanfattning	1
Förord	2
Innehållsförteckning	3
Inledning.....	4
Syfte	5
Historisk bakgrund	5
Förankring i styrdokumentet	7
Tidigare forskning	9
Undervisningens innehåll och utformning	9
Kunskapskällor.....	10
Frågeställning	12
Metod	13
Urval.....	13
Datainsamlingsmetod	13
Procedur och bearbetning.....	14
Resultat.....	16
Svarsfrekvens	16
Vad behandlas i undervisningen?.....	16
Undervisningens arbetssätt.....	20
Elevens olika kunskapskällor.....	23
Diskussion	27
Validitet.....	31
Litteraturlista	32
Bilagor.....	34
Bilaga 1	34
Bilaga 2	39
Bilaga 3	41
Bilaga 4	42
Bilaga 5	43

Inledning

Som blivande lärare i de naturorienterande ämnena har jag många gånger funderat över undervisningen i sex och samlevnad. I dagens samhälle med det enorma informationsflöde som finns är skolan och hemmet inte längre de enda och viktigaste kunskapskällorna för ungdomar. Därför har skolan en betydande roll när det gäller undervisningen i sex och samlevnad och det är viktigt att eleverna får tillfälle att reflektera och diskutera över vad de läser och ser. Skolan måste hela tiden förbättra och förnya sin undervisning inom sex och samlevnadsfrågor. Enligt RFSU har skolan en central roll i barn och ungdomars kunskapsutveckling inom sex och samlevnad och kan inte ersättas (Riksförbundet för sexuell upplysning 2004).

I läroplanen under rubriken ”skolans värdegrund och uppdrag”, framgår tydligt att skolan ska förankra de grundläggande värderingar som finns i vårt samhällsliv, samt att det etiska perspektivet på många områden i skolan ska bidra till att eleven utvecklar sin förmåga i eget ställningstagande (Lpo 94). Detta är något som gäller hela skolans verksamhet och är av stor betydelse när det gäller området sex och samlevnad. Eftersom innehållet i sex och samlevnad tydligast framgår i ämnet biologi är det lätt att all undervisning hamnar inom ämnet och biologiläraren blir ansvarig. Då finns det risk att sex och samlevnad endast berörs utifrån ett biologiskt och medicinskt perspektiv och det ämnesövergripande syftet går förlorat.

Syfte

För att kunna förändra och förbättra undervisningen i sex och samlevnad är elevernas åsikter av stor vikt. Syftet med detta arbete är att ta reda på vilken undervisning inom området sex och samlevnad som eleverna efterfrågar. Samt att ta reda på vilken betydelse skolan har som kunskapskälla för eleverna när det gäller sex och samlevnad.

Historisk bakgrund

Enligt sexualupplysaren och författaren Erik Centervall (2005) så började Sveriges första kvinnliga läkare att hålla undervisning i uppfostran och sexuell hygien på Stockholms högre flickskolor i början av 1900-talet. Detta var den första organiserade undervisning inom sexualupplysningens område. Många var rädda att undervisning inom detta område skulle tolkas av de unga som en uppmaning till sex. Man ansåg också att flickor var i större behov av sexualupplysning än pojkar. Flickor bedömdes ha en svagare sexualdrift och behövde skyddas från pojkarna som hade en stark sexualdrift. Pojkarna fick ingen undervisning eftersom man var rädd att med sexualupplysning väcka ”den björn som sover”. (Centervall 2005) Etnologen Maria Bäckman menar i sin avhandling *Kön och känsla* (2003) att tendensen att skydda flickorna fortfarande finns kvar i dagens skola. Skolverkets kvalitetsgranskning (2000) tyder på att det är vanligt att man specialiserar undervisningen för flickor i form av så kallade ”tjejgrupper”.

Kroppens utveckling under puberteten och fosterutvecklingen var det som sexualupplysningen fokuserade på i början av 1900-talet. År 1910 kom en lag som förbjöd information om kondom, medicinalstyrelsen trodde att risken för sexuellt överförbara sjukdomar medförde att en del avskräcktes från att ha samlag och därför skulle informationen om kondomens betydelse inte spridas. Åtta år senare upphävdes lagen och nu uppmanades man istället att använda kondom. (Centervall 2005)

År 1946 utkom ett förslag till handledning i sexualundervisning. Enligt handledningen bör huvuddelen av sexualundervisningen ingå i ämnet biologi och hälsolära men vissa delar kan också tas upp inom ämnet historia med samhällslära och kristendomskunskap. Handledningen uppmanar till en ämneskonferens då lärarna bestämmer vilka delar som ska ingå i vilket

ämne. I handledningen påpekas flera gånger att det är viktigt att sexualundervisningen tas upp i samband med människokroppen så att den får en naturlig placering. Annars är det lätt att eleverna tolkar ämnet som sensationellt och märkvärdigt. Eftersom eleverna är i olika utvecklingsfaser tror man att sexualundervisningen kan skada de elever som inte kommit så långt i sin utveckling och det bästa alternativet hade varit om sexualundervisningen kunnat ske i hemmet av föräldrarna men eftersom en del elever då inte skulle få någon undervisning alls blir det skolans uppgift. Det diskuteras också om att ge kvinnliga och manliga elever olika undervisning men det anses inte lämpligt och det blir istället lärarens uppgift att se till att undervisningen anpassas till båda könen behov. (Statens offentliga utredningar 1946)

Målet med undervisningen framgår tydligt i handledningen.

Undervisningen bör ge ungdomen en sund förhållningssätt till människans sexualliv, som kan vara den till hjälp såväl under den fortsatta skoltiden som senare. Den skall taga sikte på deras framtida roller som familjebildare och klargöra de frågor, som står i samband med hembildningen och barnens tillkomst och vård. Sexualundervisningen skall innerst syfta till att bli ett effektivt led i medborgarfostran. (Statens offentliga utredningar 1946 s 43-44)

Handledningen innehåller också färdiga lektionsupplägg, det står också klart och tydligt vad läraren skulle säga och vad läraren inte skulle säga. Trots detta är handledningen endast tänkt som en mall och inget läraren måste följa. (Statens offentliga utredningar 1946)

Sverige blev år 1956 först i världen med att införa obligatorisk sexualundervisning (Bäckman 2003). Till följd av detta utkom Kungliga Skolöverstyrelsen med en ny handledning. Handledningen byggde på den tidigare och även i denna tas det upp att undervisningen ska påverka elevernas utveckling till människor med goda och sunna levnadsvanor. Handledningen trycker också på risken att undervisningen blir för biologisk och medicinsk. Det är likaså viktigt att sociala och etiska aspekter tas upp i samband med sexualundervisningen. Även denna handledning är tydlig med vilka områden som ska tas upp och i vilken årskurs de ska behandlas. (Kungl. Skolöverstyrelsen 1956)

Under 70-talet ändrades synen på sexualiteten och 1975 kom lagen om den fria aborten. I och med detta bildades de första ungdomsmottagningarna. (Centervall 2005) Ytterligare en handledning för sexualundervisning utkom år 1977. Denna handledning skiljer sig från de tidigare på så sätt att den även behandlar olika värderingar och vikten av att elever gör ett eget

ställningstagande. När det gäller värderingar så skiljer den på grundläggande värderingar, gemensamma värderingar och neutrala, skiljaktiga värderingar. De grundläggande och gemensamma värderingarna är till exempel att motverka traditionella könsroller, diskriminering av homosexuella och rätten till den personliga integriteten. Lärarens uppgift är att i dessa frågor förmedla samhällets värderingar och på så sätt påverka eleven. När det gäller frågor som abort ska läraren istället vara objektiv och varje elev får ta eget ansvar och forma sina egna värderingar. (Skolöverstyrelsen 1977)

År 1994 kom den nuvarande läroplanen, Lpo 94 (Läroplanen för det obligatoriska skolväsendet, förskoleklass och fritidshemmet). I denna benämns sex och samlevnadsundervisningen som ett ämnesövergripande område och det är rektorn som har ansvaret över att den integreras i undervisningen. (Lpo 94) Året efter publicerade skolverket ett referensmaterial, *Kärlek känns, förstår du 1995* som skulle vägleda lärare i undervisning inom sex och samlevnad. Undervisningen blev nu mer personlig och eleverna skulle uppmuntras till att ta egna ställningstaganden och stora frågor som abort och homosexualitet berörs. Grundläggande kunskaper som könssjukdomar behandlas också i referensmaterialet. Materialet är inte tänkt som en handledning utan mer som en samling fakta om ungdomars livssituation och är utformat så att de ska ge ökad vägledning till samtal. (Centervall 1995)

Förankring i styrdokumentet

Av tradition brukar sex och samlevnad innefattas av ämnet biologi men enligt den senaste läroplanen, Lpo 94 är sex och samlevnad ett ämnesövergripande kunskapsområde. I läroplanen står det nämnt under rektorns ansvar:

”Rektorn har ansvaret för skolans resultat och har därvid, inom givna ramar, ett särskilt ansvar för att /.../ ämnesövergripande kunskapsområden integreras i undervisningen i olika ämnen. Sådana kunskapsområden är exempelvis miljö, trafik, jämställdhet, konsumentfrågor, sex och samlevnad samt risker med tobak, alkohol och andra droger.” (Lpo 94 s 21)

Detta ger ämnet ett ganska fritt utrymme samtidigt som det kan vara en fara med att det faller ur undervisningen. Många lärare har uppgett att de känt en frustration över att de inte vet vad som ska tas upp (Centervall 2005). I Skolverkets senaste kursplaner från 2000 har innehållet specificerats en del, främst i kursplanen för biologi, där sex och samlevnad omnämns på flera ställen:

Mål att sträva mot:

Skolan skall i sin undervisning i biologi sträva efter att eleven

/.../

- utvecklar kunskap om människokroppens byggnad och funktion,
- utvecklar kunskap om pubertetens inverkan på individen
- utvecklar förmågan att diskutera frågor om hälsa och samlevnad utifrån relevant biologisk kunskap och personliga erfarenheter.

Ämnets karaktär och uppbyggnad:

Utifrån perspektivet att ta ansvar både för sig själv och andra behandlas frågor om kärlek, sexualitet och samlevnad.

Mål som eleverna skall ha uppnått i slutet av det nionde skolåret:

Eleven skall

/.../

- ha kunskap om vad befruktning innebär,
- ha kunskap om sexuallivets biologi, preventivmetoder och sexuellt överförbar smitta,
- kunna föra diskussioner om sexualitet och samlevnad och därvid visa respekt för andras ståndpunkter och för olika samlevnadsformer

(Skolverket 2000a:51-54)

I kursplaner för andra ämnen, exempelvis från samhällskunskap och religionskunskap, finns mål som kan knytas till samlevnad. I de gemensamma målen för de samhällsorienterade ämnena står det att läsa att ”eleven gör det till en vana att i sitt handlande ta hänsyn till allas lika värde och rättigheter, oberoende av exempelvis kön, klass och etnisk tillhörighet”. Ämnet ska också bidra till att eleven kan reflektera över det egna ansvaret samt människors olika villkor när det gäller kön och social och kulturell bakgrund. (Skolverket 2000a s 66)

I ämnet religionskunskap, under rubriken mål att sträva mot, står att eleven ”reflekterar över etiska, existentiella och religiösa frågor som berör hans eller hennes liv”. Vidare ska eleven kunna reflektera och diskutera vardagens etiska frågor. (Skolverket 2000a s 81)

Enligt läroplanen ska skolan sträva efter att ”varje elev successivt utövar ett allt större inflytande över sin utbildning och det inre arbetet i skolan” (s 18). En viktig uppgift som läraren har är att involvera eleverna i planeringen av undervisningen.(Lpo 94)

Tidigare forskning

Undervisningens innehåll och utformning

Skolverket genomförde år 1999 en kvalitetsgranskning av sex- och samlevnadsundervisningen där 51 högstadieskolor deltog. Skolverket har valt att dela in skolorna i tre grupper utifrån hur deras sex- och samlevnadsundervisning ser ut. Knappt en tredjedel av alla skolor tillhör grupp tre och hälften av skolorna tillhör grupp två. Skolorna som tillhör grupp tre har sex och samlevnad i år 8 och det ingår då som ett moment i biologiämnet. Läraren följer vanligtvis läroboken och undervisningen är traditionell. Tyngdpunkten i innehållet ligger på kroppen, pubertetsutveckling, preventivmedel, abort och könssjukdomar. (Skolverket 2000b). *Kondomer och bögar* var de svar Maria Bäckman ofta fick av eleverna hon intervjuade om sex- och samlevnadsundervisningen. Eleverna gav uttryck för en tråkig och gammaldags katederundervisning under högstadiets sex- och samlevnadsundervisning, där betoningen oftast låg på kroppens utveckling, sjukdomar, skydd och reproduktion. (Bäckman 2003)

Grupp två, i Skolverkets granskning, har ett mer varierat arbetssätt med till exempel diskussioner i grupper. Här läggs vikten på elevens utveckling. Dessutom är undervisningen mer ämnesövergripande, det förekommer bland annat temaarbeten dessutom är fler lärare är involverade. Endast fyra skolor arbetar med ett jämställdhetsperspektiv, dessa skolor tillhör grupp ett. Deras mål är att stärka eleverna i deras utveckling, de arbetar i mindre grupper och eleverna har möjlighet att påverka undervisningen. Skolorna har också klara mål för sex- och samlevnadsundervisningen och rektorn har det övergripande ansvaret. (Skolverket 2000b)

Tidigare studier visar på att elever får en väldigt varierad sex- och samlevnadsundervisning. Undervisningens innehåll och utformning skiljer sig inte bara åt mellan utan också inom enskilda skolor. Tydliga mål för sex- och samlevnadsundervisningen saknas på många skolor och det är ofta oklart vem som har ansvaret för undervisningen inom detta område. (Skolverket 2000b)

En undersökning som gjorts av folkhälsoinstitutet (rapport 1997:18) visar på att i 80 % av de undersökta skolorna är schemalagd undervisning samt studiebesök på ungdomsmottagningar

vanligast förekommande. Hela 30 % av skolorna uppger att de inte diskuterar något med eleverna under sex- och samlevnadsundervisningen. 96 % uppgav att undervisningen för sex och samlevnad sker inom ämnet biologi. (Folkhälsoinstitutet 1997)

Skolverkets granskning visar också att elevens inflytande över ämnet sex och samlevnad är låg, både vad det gäller innehåll och arbetssätt. Folkhälsoinstitutets resultat visar att 69 % av skolorna uppger att eleverna deltar ibland i planeringsarbetet, 21 % att de aldrig deltar. Resterande 10 % uppger att eleverna alltid deltar. (Folkhälsoinstitutet 1997) Resultatet från folkhälsoinstitutet säger dock inget om deltagandets omfattning. Det bör också tilläggas att enkäten besvarats av rektorer eller annan skolpersonal och inte av elever som i Skolverkets undersökning.

De elever som tycker sig ha fått lite sex- och samlevnadsundervisning eller en väldigt traditionell sådan tycker att de får tillräcklig information på andra sätt exempelvis genom veckotidningar och de efterfrågar inte mer undervisning i skolan. Däremot efterfrågar ofta de elever som fått en varierad undervisning i sex och samlevnad, med samtal och egna reflektioner, mer inom ämnesområdet sex och samlevnad. (Skolverket 2000b)

Granskning av innehållet i sex- och samlevnadsundervisningen visar att 80 % av skolorna tar alltid upp ämnena; förälskelse och kärlek, trohet – otrohet, manligt – kvinnligt, förväntningar och besvikelser i samband med sex och kärlek, homosexualitet, fysisk tonårsutveckling, psykosocial tonårsutveckling, kondom, P-piller, abort, önskade och oönskade graviditeter, sexuellt överförbara sjukdomar, onani, pornografi, sexuella övergrepp, Hiv/Aids, kamratrelationer, samt alkohol och sex. Det område som skiljer sig är *sexualitet i andra länder* som 48 % av skolorna behandlar. (Folkhälsoinstitutet 1997)

Kunskapskällor

I tidningen *Insikt* som ges ut av LAFAs (Landstinget förebygger aids) presenteras en undersökning som gjorts bland ungdomar mellan 16 och 25 år. Undersökningen visar att 67 % av dem som deltog uppger att de framför allt fått information om sexualitet, preventivmedel och sexuellt överförbara sjukdomar från skolan. På andra plats kommer tidningar, tv, radio och video följt av kompisar på tredje. Att skolan var den informationskälla som gett dem de

bästa kunskaper inom detta område ansåg 33 % av eleverna. Även här kommer tidningar, tv, radio och video på andra plats medan barnmorska, sjuksköterska och läkare kommer på tredje plats. (Asp 1999)

I Skolverkets referensmaterial "Kärlek känns, förstår du" presenteras två olika studier gällande ungdomars kunskapskällor. I den ena studien med elever i grundskolans senare år från början av 80-talet uppger 31 % av flickorna samt 48 % av pojkarna att de har *lärare* som bästa kunskapskälla. På andra plats ligger *mamma* för flickor och *läst själv* för pojkar. Den andra studien gjordes 1990 bland gymnasieelever. 14 % av flickorna har uppgett *skolan* som bästa kunskapskälla, källan *läst själv* ligger på första plats både hos flickor och pojkar med 19 % respektive 17 %. Bland pojkarna uppger 16 % att skolan är den bästa kunskapskälla. I både flickor och pojkars fall minskar skolans betydelse när det gäller inhämtning av kunskap, vilket kan bero på att eleverna i den ena studien är äldre och kanske har större möjligheter att få kunskap på andra håll. Det kan också vara så att tillgången till kunskap ökat under de knappt 10 år som skiljer de båda studierna åt. (Centervall 1995)

Frågeställning

Vilka delar inom det ämnesövergripande området sex och samlevnad i grundskolans senare del anser eleverna vara väsentliga?

Vilket eller vilka arbetssätt föredrar eleverna när det gäller sex- och samlevnadsundervisningen?

Hur stor betydelse har undervisningen i skolan som informationskälla för eleven när det gäller att skaffa sig kunskaper inom sex- och samlevnadsområdet?

Metod

För att uppnå uppsatsens syfte utformades en enkät. Enkäten besvarades av elever i år nio som hade haft sex- och samlevnadsundervisning vid ett eller flera tillfällen under sin högstadietid.

Urval

De elever som ombads delta i undersökningen var niondeklassare på en skola i Mellansverige. Skolan och eleverna kom jag i kontakt med genom att jag utförde min verksamhetsförlagda utbildning där. Därför hade jag redan en etablerad kontakt med dem.

På skolan är det vanligt att eleverna har sex- och samlevnadsundervisning på vårterminen i år åtta. Eftersom syftet med enkäten var att ta reda på vad eleverna tyckte om den sex- och samlevnadsundervisning de haft så valdes år nio ut att delta i undersökningen. På skolan går 172 stycken niondeklassare. 134 elever fick information om undersökningen och ombads att delta. De elever som inte fick information om undervisningen gick i en klass där jag själv inte undervisade. Min bedömning är att i dessa klasser var svarsfrekvensen väldigt låg och som följd av det, samt tidsbrist så fick den sjätte klassen inte möjlighet att delta i undersökningen.

Datainsamlingsmetod

Enkäten som utformats består av 25 frågor, både enväls- och flervälsfrågor. (Bilaga 1) Enkäten utformades så att den skulle vara lättförståelig och gå snabbt att besvara. På samtliga frågor finns färdiga svarsalternativ, på de frågor där svarsalternativet ”annat” förekommer finns plats för att förtydliga sig. I slutet av enkäten finns utrymme för egna kommentarer. Att besvara enkäten tog mellan 5-10 minuter.

Enkäten utformades och besvarades på Internet med hjälp av programmet eValuering 2.1 (Jakobsson 2006) som är ett system för att genomföra och sammanställa utvärderingar elektroniskt. (Bilaga 2) Detta medförde att det var lätt att fylla i rätt svarsalternativ och på envälsfrågorna var endast ett alternativ möjligt. Enkäten prövades på några försökspersoner i rätt målgrupp för att se om frågorna var utformade på ett för målgruppen förståeligt och lätt tolkat sätt. Några förändringar gjordes efter det att försökspersonerna gått igenom enkäten.

Procedur och bearbetning

Undersökningen utfördes enligt forskningens fyra huvudkrav: informationskravet, samtyckekravet, konfidentialitetskravet samt nyttjandekravet. (Vetenskapsrådet)

Via e-post informerades rektorn på skolan om undersökningen.(Bilaga 3) Efter att hon tagit del av enkätfrågorna godkände hon undersökningens genomförande på skolan. Hon bad också om att få ta del av resultatet när undersökningen var färdig. Niondeklassarna är fördelade på sex klasser, fem av dessa besöktes och de ombads att vara med i undersökningen. Tre av klasserna besöktes på deras så kallade mentorstid och av schematekniska skäl fick två klasser sina besök på lektionstid. De berörda lärarna tillfrågades och samtliga godkände att deras lektionstid togs till information om undersökningen. Informationen tog ca 10 minuter och då presenterades undersökningens syfte. Eleverna fick veta att undersökningen ingick i ett examensarbete om sex och samlevnadsundervisningen och att deltagandet var helt frivilligt.

För att göra informationen så tydlig som möjligt fick eleverna information både muntligt och skriftligt. Syftet med den skriftliga informationen var främst att eleverna skulle ha med sig ett papper hem utifall deras föräldrar hade funderingar om undersökningen (Bilaga 4). Den skriftliga informationen fanns även att läsa på webbsidan där eleverna besvarade enkäten.

I samband med den skriftliga informationen fick eleverna en lapp med inloggningskod samt instruktioner till själva utförandet. (Bilaga 5) Inloggningskoden behövdes för att eleverna skulle komma åt webbsidan där enkäten fanns och det var också en kontroll på att ingen obehörig besvarade enkäten eller att samma elev besvarade den två gånger. Enligt konfidentialitetskravet försäkrades eleverna om att undersökningen var helt anonym. Det gick inte att på några sätt spåra vilken elev som hade vilken kod. I programmet som användes för enkäten finns det heller ingen möjlighet att se hur en person med en viss kod har svarat. Den information som ges är att inloggningskoden använts för att besvara enkäten men det finns ingen möjlighet att koppla ihop en kod med ett svar. För att eleverna skulle vara säkra på att de var helt anonyma uppmanades de att byta koder med varandra. De var dock tvungna till att byta med någon av samma kön eftersom lapparna med koder hade två olika färger, rött och blått. Detta för att jag skulle kunna veta vilket kön eleven som besvarat enkäten hade eftersom jag då skulle kunna jämföra elevernas svar på enkätfrågorna och se om det fanns något samband med hur det svarat och vilket kön de hade.

I en av klasserna jag besökte fanns tillgång till datasal i anslutning till mitt besök. Eleverna uppmanades då att direkt efter min information gå och besvara enkäten. I de övriga fyra klasserna uppmanades eleverna att besvara enkäten hemifrån. Besöken ägde rum vid olika tillfällen en del elever hade nästan tre veckor på sig att besvara enkäten medan vissa hade en vecka.

För att öka svarsfrekvensen lottades fyra biobiljetter ut bland de elever som deltog i undersökningen. Inloggningskoden de fick fungerade som lottnummer. De vinnande lottnumren presenterades i de olika klasserna och eleverna fick själva kontrollera om de var en av vinnarna. Vinnarna kunde sedan komma och hämta ut sin vinst.

Anledningen till att enkäten besvarades på Internet var att bearbetningen och sammanställningen av data då sker automatiskt och på så vis undviks den tidskrävande manuella bearbetningen och sammanställningen blir mer tillförlitlig.

Resultat

Svarsfrekvens

Av de 134 elever som fick information om enkäten gick 61 stycken in och besvarade den. Fördelningen mellan pojkar och flickor var något ojämn. Av eleverna som svarade var 39 stycken flickor och resterande 22 var pojkar.

Vad behandlas i undervisningen?

För att ta reda på vilka områden inom sex och samlevnadsundervisningen eleverna anser vara viktiga ställdes ett antal frågor om olika områdens utrymme. Eleverna fick ta ställning till vilka områden som tagits upp, om något område givits för mycket respektive för lite utrymme samt om eleven saknade något område. Eleverna kunde kryssa för ett eller flera alternativ.

Tabell .1 Elevernas svar på frågan om undervisningens innehåll. Eleverna ombads kryssa för de alternativ som tagits upp i undervisningen, flera svar var möjliga.

Områden som togs upp	
Preventivmedel	84 %
Könsorganens uppbyggnad	79 %
Könssjukdomar	77 %
Vad händer i kroppen under puberteten	75 %
Abort	72 %
Graviditet	69 %
Förälskelse och kärlek	62 %
Homosexualitet/Bisexualitet	57 %
Onani	46 %
Orgasm	38 %
Pornografi	28 %
Sexuella övergrepp	23 %
Annat	13 %

Som framgår i tabell 1 är de vanligast förekommande områdena preventivmedel, könsorganens uppbyggnad och könssjukdomar. Det som eleverna anser att man tar upp minst

är sexuella övergrepp och pornografi. De elever som kryssat för alternativet annat ombads i enkäten att precisera vad det menade med annat. En elev skrev : *ordförklaringar om "sex och samlevnadsord"*.

Tabell 2. Eleverna tog ställning till om de ansåg att något av de områden som tagits upp i undervisningen gavs för mycket utrymme, flera svar möjliga.

Områden som gavs för mycket utrymme	
Könsorganens uppbyggnad	20 %
Homosexualitet/Bisexualitet	8 %
Orgasm	8 %
Preventivmedel	7 %
Könssjukdomar	7 %
Vad händer i kroppen under puberteten	7 %
Abort	5 %
Annat	5 %
Pornografi	3 %
Förälskelse och kärlek	3 %
Onani	3 %
Graviditet	2 %
Sexuella övergrepp	2 %

Tabell 2 visar att en femtedel av eleverna anser att könsorganens uppbyggnad får för mycket utrymme. Mellan de andra områdena är det relativt jämt. Få elever tycker att graviditet och sexuella övergrepp tas upp för mycket.

Tabell 3. Elevernas svar på frågan: Gavs något område inom sex och samlevnad för lite utrymme, flera svar möjliga.

Områden som gavs för lite utrymme	
Sexuella övergrepp	20 %
Förälskelse och kärlek	15 %
Pornografi	13 %
Preventivmedel	11 %
Könssjukdomar	11 %
Graviditet	11 %
Onani	10 %
Orgasm	10 %
Abort	10 %
Homosexualitet/Bisexualitet	10 %
Könsorganens uppbyggnad	3 %
Vad händer i kroppen under puberteten	3 %
Annat	2 %

Som framgår av tabell 3 tycker 20 % av eleverna att sexuella övergrepp gavs för lite utrymme. Förälskelse och kärlek hamnar på en andra plats med 15 % och pornografi på en tredjeplats. Könsorganens uppbyggnad samt vad händer i kroppen under puberteten hamnar lågt ner och endast 3 % tycker att de gavs för lite utrymme.

Tabell 4. Eleverna ombads ta ställning till om något område saknades i undervisningen, flera svar möjliga.

Saknade du något område?	
Sexuella övergrepp	30 %
Pornografi	21 %
Orgasm	16 %
Onani	11 %
Förälskelse och kärlek	11 %
Homosexualitet/Bisexualitet	8 %
Annat	5 %
Graviditet	3 %
Abort	3 %
Preventivmedel	3 %
Könssjukdomar	2 %
Könsorganens uppbyggnad	0 %
Vad händer i kroppen under puberteten	0 %

Tabell 4 visar att 30 % av eleverna saknade området sexuella övergrepp och 21 % saknade undervisning om pornografi. Ingen av eleverna saknade områdena könsorganens uppbyggnad och vad händer i kroppen under puberteten. Undervisning om könssjukdomar har 2 % svarat att de saknade.

Av de tre områden som enligt eleverna tas upp mest i undervisningen, preventivmedel, könsorganens uppbyggnad samt könssjukdomar hamnar samtliga långt ner på listan över moment som saknades. Dessutom tyckte endast 3 % att könsorganens uppbyggnad och vad händer i kroppen under puberteten togs upp för lite i undervisningen. En femtedel av eleverna ger också uttryck för att könsorganens uppbyggnad ges för mycket utrymme i undervisningen.

Pornografi är inget som tas upp i undervisningen i någon större utsträckning däremot saknar 21 % av eleverna det och 13 % tycker att de har för lite av det.

Mer än två tredjedelar av eleverna uppger att graviditet ingår i undervisningens innehåll. De flesta elever tycker inte att graviditet ges varken för mycket eller för litet område och endast 3 % uppger att de saknar det i undervisningen. Enligt eleverna tas graviditet upp i någon större

grad än förälskelse och kärlek däremot tycker 15 % av eleverna att förälskelse och kärlek ges för lite utrymme.

Endast 2 % har uppgett att sexuella övergrepp tas upp för mycket. Däremot hamnar sexuella övergrepp på första plats både på frågan om något område saknades och om något område togs upp för lite. Två elever har kommenterat detta i sina enkäter. En av dem skrev så här: ”*mer undervisning om hur man ska ta sig till om man tex blir utsatt för sexuella övergrepp....*”. Så här uttryckte sig den andra eleven: ”*vi tog inte riktigt upp om vad sexuella övergrepp var och de är mkt dåligt utav läraren , för sexuellaövergrepp sker så otroligt mkt i dagens läge. jag tycker också att alla tjejer i högstadiet ska få prova på en undervisning inom självförsvar för de är väldigt bra att kunna!*”

Eleverna fick också ta ställning till två påståenden om elevernas inflytande över planeringen av innehållet i undervisningen. På påståendet ”Inför sex- och samlevnadsundervisningen fick vi elever vara med att planera innehållet” svarade de flesta elever att de inte fick vara med att planera innehållet i undervisningen. 67 % av eleverna uppger något av svarsalternativen stämmer inte alls och stämmer lite grann. Däremot uppger fler elever att läraren tyckte att deras åsikter om innehållet var viktiga, 57 % har svarat stämmer ganska bra eller stämmer bra.

Undervisningens arbetsätt

I undersökningen framgår att sex- och samlevnadsundervisningen oftast förekommer inom ämnet biologi. Av de elever som deltagit uppger 84 % att området tas upp inom biologi, 20 % uppger svenska. På frågan om flera ämnen samarbetade svarar 82 % nej. Av de resterande elever som svarar ja uppger några av dem att biologin och svenskan samarbetade i viss mån. Någon elev uppger att de på svenskan behandlade ord och begrepp som har med sex och samlevnad att göra.

På skolan där undersökningen gjordes uppger 79 % av eleverna att sex- och samlevnadsundervisning sker i årskurs åtta. Endast en av eleverna svarar att de fick besök från någon utanför skolan exempelvis någon från RFSU. Det är heller inte vanligt att skolan anordnar någon temadag där ämnet behandlas. 85 % av eleverna har inte haft någon temadag, detta är något som många har valt att kommentera.

”Det har inte hänt..de tycker jag är lite synd”

” Nej, det gjorde det inte men jag hade uppskattat om det hade gjort det!”

” Vi hade tema kärlek en gång”

”vi har inte haft någon tema dag/vecka om det ämnet, ganska dåligt tycker jag. men det räcker nog med en dag”

” det hade varit lite kul, det är intressant”

”Nej det gjorde det inte.. och det tycker jag var bra”

”de skulle va bra om man hade en sex och samlevnads dag i skolan en gång per termin”

Två flervalfrågor om undervisningens arbetssätt ställdes i enkäten. Den ena frågan svarade eleverna på vilka arbetssätt som används i undervisningen och den andra frågan fick de svara på vilka arbetssätt de själva skulle föredra i sex- och samlevnadsundervisningen.

Tabell 5. Elevernas svar på frågan om vilka arbetssätt som förekommer inom sex och samlevnadsundervisningen.

Arbetssätt som förekommer	
Filmvisning	72 %
Traditionell lektion, läraren talar och elever lyssnar/antecknar	67 %
Instuderingsuppgifter	66 %
Diskussion i grupper eller i klassen	49 %
Tjej/killgrupper	36 %
Studiebesök på ungdomsmottagning	34 %
Värderingsövningar (ex 4-hörnsövningen)	15 %
Besök av skolsköterskan/kurator	7 %
Uppsatsskrivning	5 %
Annat	5 %

Tabell 5 visar att de vanligast förekommande arbetssätten är filmvisning, traditionell lektion samt instuderingsuppgifter.

Tabell 6. Elevernas svar på frågan vilket arbetssätt om sex och samlevnad som de föredrar.

Arbetssätt som eleverna föredrar	
Filmvisning	57 %
Diskussion i grupper eller i klassen	54 %
Studiebesök på ungdomsmottagning	52 %
Traditionell lektion, läraren talar och elever lyssnar/antecknar	46 %
Tjej/killgrupper	39 %
Instuderingsuppgifter	31 %
Besök av skolsköterskan/kurator	26 %
Värderingsövningar (ex 4-hörnsövningen)	25 %
Uppsatsskrivning	8 %
Annat	0 %

Tabell 6 visar att filmvisning, diskussion i grupper samt studiebesök på ungdomsmottagning hamnar överst på listan över vilka arbetssätt eleverna föredrar.

Filmvisning hamnar på första plats både när det gäller vad eleverna föredrar och vilka arbetssätt som förekommer. Att traditionell lektion och instuderingsuppgifter förekommer i undervisningen svarar 67 % respektive 66 % av eleverna det är dock 46 % respektive 31 % som tycker att det är ett bra arbetssätt.

I enkäten fick eleverna ta ställning till ett antal påståenden om arbetssättet i undervisningen. Resultaten redovisas i tabell 7.

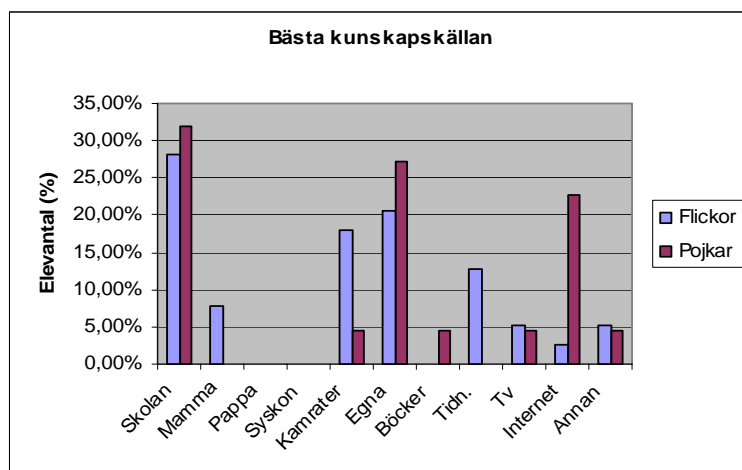
Tabell 7. Elevernas svar på frågan om de fick vara med att planera arbetssättet samt frågan om läraren tyckte att elevernas åsikter om arbetssättet var viktiga.

Inför sex och samlevnadsundervisningen fick vi elever vara med och planera arbetssättet				
Elevantal (%)	Stämmer inte alls	Stämmer lite grann	Stämmer ganska bra	Stämmer bra
	39	30	15	16
Läraren tyckte våra åsikter om arbetssättet var viktiga				
Elevantal (%)	Stämmer inte alls	Stämmer lite grann	Stämmer ganska bra	Stämmer bra
	20	38	26	16

I tabell 7 framgår att majoriteten av eleverna har svarat stämmer inte alls eller stämmer lite grann på frågan om de fick vara med att planera arbetssättet. Tabell 7 visar att färre elever har svarat stämmer inte alls och fler elever har svarat stämmer lite grann och stämmer ganska bra på frågan om läraren tycket elevernas åsikter om arbetssätten var viktiga.

Elevers olika kunskapskällor

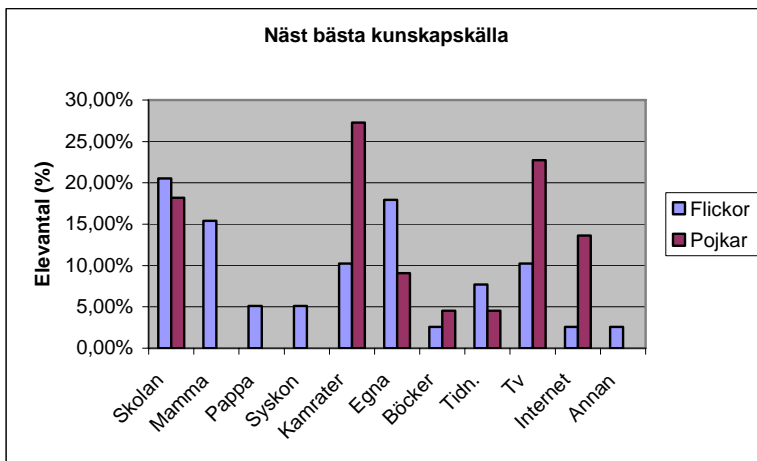
För att kunna besvara frågeställningen om vilken betydelse skolan har för elevernas kunskapsinhämtning på sex- och samlevnadsområdet ställdes två frågor i enkäten. I den ena frågan ombads eleverna att kryssa för varifrån de ansåg att den bästa kunskapen om sex och samlevnad kom. De fick ett antal givna svarsalternativ och möjligheten att svara annat fanns. På den andra frågan fick eleverna kryssa för varifrån den näst bästa kunskapen kom. (figur 1 och figur 2.)

Figur 1. Resultatet av elevernas svar på frågan Varifrån tycker du den bästa kunskapen om sex och samlevnad kommer? Elevernas svar presenteras i procent.

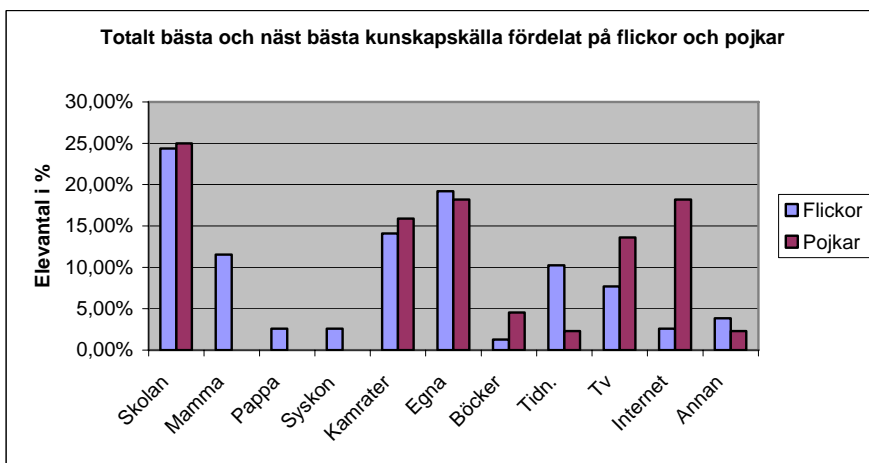
Figur 1 visar att 30 % av eleverna svarade att skolan gav dem den bästa kunskapen och 23 % svarade egna erfarenheter. Kategorierna pappa och syskon var det ingen elev som valde. Markant skillnad mellan könen råder över kategorierna Internet samt kamrater.

Figur 2. Elevernas svar på frågan Varifrån tycker du att den näst bästa kunskapen kommer? Elevernas svar presenteras i procent.

Som näst bästa kunskapskälla valde 20 % av eleverna att svara skolan och 16 % valde kamrater. I det här fallet fick pappa och syskon 3 % vardera. (Figur 2)

Figur 3. Elevernas sammanlagda svar på frågorna om bästa och näst bästa kunskapskälla fördelat på de båda könen. Elevernas svar presenteras i procent.

Både hos pojkar och flickor hamnar skolan i topp, av eleverna har 49 % valt skolan som antingen bästa eller näst bästa kunskapskälla. Som bästa kunskapskälla hamnar skolan först hos både pojkar och flickor. Det som skiljer sig är näst bästa kunskapskälla där skolan ligger på första plats hos flickorna medan kamrater hamnar i topp hos pojkarna skolan kommer på en tredjeplats.

Av flickorna har 11 % valt mamma som bästa eller näst bästa kunskapskälla och hamnar på en fjärdeplats hos flickorna. Däremot har ingen av pojkarna valt *mamma* som varken bästa eller näst bästa kunskapskälla. *Pappa* hamnar betydligt längre ner än *mamma* hos flickorna, två flickor har valt *pappa* som näst bästa. Ingen pojke har valt *pappa*.

Vid hopslagningen av bästa och näst bästa kunskapskällan så får kategorin kamrater en mera jämn fördelning mellan könen. Däremot så råder fortfarande stor skillnad mellan könen när det gäller Internet. Av flickorna så väljer knappt 3 % Internet medan 18 % av pojkarna gör det.

En elev valde att kommentera frågan under övrigt:

”Mina egna erfarenheter om hur man lär sig saker är att man lär sig väldigt mycket på egen hand innan skolan tar upp ämnet. Det står väldigt mycket i tidningar tex. KP och på TV(många ungdomsprogram tar upp ämnet ofta). Vi hade sex och samlevnad lite grann i sexan. Det gick åt H-vete”

En av enkätfrågorna eleverna skulle ta ställning till var om undervisningen gav dem mer faktakunskaper inom sex och samlevnad. Som svarsalternativ kunde eleverna välja mellan stämmer inte alls, stämmer lite grann, stämmer ganska bra och stämmer bra.

Tabell 9. Resultatet på frågan där eleverna tar ställning till om undervisningen gav dem mer faktakunskaper inom sex och samlevnad.

Undervisningen gav mig mer faktakunskaper inom sex och samlevnad				
	Stämmer inte alls	Stämmer lite grann	Stämmer ganska bra	Stämmer bra
Elevantal (%)	5	30	31	34

Elevernas svar visar att de allra flesta tycker sig få mer kunskaper från undervisningen. Av de 35 % som inte tycker sig få några kunskaper eller tycker att de får lite kunskaper har 72 % inte uppgett skolan som varken bästa eller näst bästa kunskapskälla.

Tabell 10. Elevernas svar på frågan där de tar ställning till om ämnet sex och samlevnad är onödigt i skolan och eleverna tycker sig få bättre kunskaper på annat håll.

Jag tycker att ämnet sex och samlevnad är onödigt i skolan, jag får bättre kunskaper på annat håll				
	Stämmer inte alls	Stämmer lite grann	Stämmer ganska bra	Stämmer bra
Elevantal (%)	76	21	3	0

En annan av frågorna eleverna fick ta ställning till var om sex- och samlevnadsundervisningen var onödig. De allra flesta elever håller inte med om att sex och samlevnad är onödigt och att de får bättre kunskaper på annat håll. Hela 97 % har valt något av svarsalternativen stämmer inte alls eller stämmer lite grann. (Tabell 10)

Tabell 11. Redovisning av elevernas svar på frågan huruvida de är nöjda med den sex och samlevnadsundervisning de fått i skolan.

Jag är nöjd med den sex och samlevnadsundervisningen som jag fått i skolan				
	Stämmer inte alls	Stämmer lite grann	Stämmer ganska bra	Stämmer bra
Elevantal (%)	8	29	38	25

Av tabellen framgår att 63 % av eleverna är nöjda eller ganska nöjda med undervisningen inom sex och samlevnad. Av de elever som är nöjda eller ganska nöjda med undervisningen har 53 % av dessa skolan som bästa eller näst bästa kunskapskälla. Medan 20 % av de som är missnöjda har valt skolan som kunskapskälla.

Av de elever som svarat *stämmer inte alls* så är det ingen av dem som tycker att ämnet är onödigt i skolan. Däremot tycker 80 % av dem att den undervisning de fick inom ämnet inte var tillräcklig. Dessutom vill 80 % av de elever som är missnöjda ha mer tid till ämnet.

Diskussion

Resultatet av enkäterna visade att innehållet i undervisningen inte helt och hållet stämmer överens med elevernas efterfrågan. Eleverna anser att könsorganens uppbyggnad tas upp för mycket och vill istället ha mer av ämnen som sexuella övergrepp, pornografi samt förälskelse och kärlek. Eleverna vill också ha mer diskussioner inom sex- och samlevnadsundervisningen. De flesta elever är dock nöjda med undervisningen och tycker att den ger dem mer faktakunskaper inom ämnet. Trots den enorma tillgången på information som vi har i vårt samhälle är skolan enligt eleverna ändå en av de bästa kunskapskällorna inom sex- och samlevnadsundervisningen.

Skolverkets kvalitetsgranskning (2000) visade att innehållet i sex- och samlevnadsundervisning oftast utgörs av kroppen, pubertetsutveckling, preventivmedel, abort och könssjukdomar. Något som till stor del stämmer överens med vad eleverna i denna undersökning anser. Preventivmedel, könsorganens uppbyggnad, könssjukdomar, vad händer i kroppen under puberteten och abort hamnade alla högst upp på listan över områden som tas upp i undervisningen. I kursplanen för biologi är det just kroppens byggnad och funktion, puberteten, preventivmedel, befruktning samt sexuellt överförbara sjukdomar som nämns i samband med sex- och samlevnadsundervisningen.

De områden som utgör större delen av innehållet inom sex och samlevnad är ämnen med medicinsk och biologisk inriktning. Det är områden som till största delen bygger på faktakunskaper och vetenskap, det är också de områden som preciseras i kursplanen för ämnet biologi. Eftersom sex- och samlevnadsundervisningen inte tas upp som ett ämnesövergripande område utan mer som en del i biologiundervisningen så blir den undervisning eleverna får mer medicinsk och vetenskaplig. De områden som eleverna saknade eller tyckte sig ha för lite av i undervisningen var områden som sexuella övergrepp, pornografi samt förälskelse och kärlek. Detta är områden som inte självklart faller under ämnet biologi utan kan lättare kopplas till andra ämnen så som svenska, samhällskunskap, bild med mera. Det är också områden som inte till i så stor utsträckning bygger på fakta utan är lättare att diskutera runt och det finns inte lika självklara rätt eller fel. På så vis kan undervisningens innehåll kopplas ihop med arbetssättet. Två av de vanligaste arbetssätten

uppgifter eleverna är traditionell lektion där läraren pratar och eleverna lyssnar samt instuderingsuppgifter. Om undervisningens innehåll bygger på områden som könsorganens uppbyggnad, preventivmedel och befruktning är det kanske vissa arbetssätt som passar bättre än andra. Det kan vara svårt att ha diskussioner och värderingsövningar om något som bygger på fakta och har ett rätt eller fel. Det som eleverna efterfrågar är dock mer diskussioner, studiebesök och liknande samtidigt som de också efterfrågar mer av de mindre biologiska områdena som sexuella övergrepp och pornografi.

Redan i handledningen som kom ut 1956 fanns det en rädsla för att sex- och samlevnadsundervisningen skulle bli för medicinsk och biologisk. I dagsläget, 50 år senare, finns fortfarande tendenser som tyder på att undervisningen har en mer vetenskaplig aspekt. I den senaste läroplanen försöker man frångå det genom att se på sex och samlevnad som ett ämnesövergripande område som ska ingå i flera olika skolämnen. Detta ledde till viss förvirring och därefter preciserades vissa av målen för sex och samlevnad inom biologiämnet i kursplanen som kom 2000. På skolan där denna undersökning genomförts tas sex och samlevnad upp som en del i biologiämnet och de delar som preciseras i kursplanen för biologi finns med. Däremot verkar läroplanens syfte att integrera detta ämnesövergripande område i flera skolämnen inte uppfyllas. Kanske måste målen för sex och samlevnad inte bara preciseras i biologiämnet utan också i kursplaner för andra skolämnen.

En annan aspekt på innehållet i undervisningen är att de som är vanligast är ämnen som i det här sammanhanget kan ses som relativt lätt att prata om. Som tidigare nämnt är ämnena medicinska och det är mycket som bygger på fakta. Lärare kanske känner att det är lättare att prata om könsorganens anatomi än om pornografi. Det kan kännas svårare att bemöta elevernas synpunkter och funderingar då det inte finns självklara rätt och fel. Jag tror också att många lärare känner en osäkerhet över hur de ska behandla ämnen som homosexualitet och sexuella övergrepp. Det är fullt möjligt att det sitter en elev i klassen som är homosexuell eller en elev som blivit utsatt för sexuella övergrepp och då kan säkert lärare känna sig osäkra på hur de ska bemöta ämnena och istället välja att ta upp dem mycket kort eller inget alls. Elevernas svar i undersökningen visar dock att det finns en efterfrågan av just dessa ämnen, en elev skriver *"vi tog inte riktigt upp om vad sexuella övergrepp var och de är mkt dåligt utav läraren , för sexuellaövergrepp sker så otroligt mkt i dagens läge."*

Elevernas inflytande över både innehållet och arbetssättet var lågt i samband med sex- och samlevnadsundervisningen. Flera elever svarar dock att lärare tyckte att elevernas åsikter var viktiga. Som framgick i avsnittet Förankring i styrdokumentet ska eleverna ha inflytande över sin utbildning och över lärarens planering av undervisningen. Om frågan hade ställts till de undervisande lärarna hade nog resultatet sett annorlunda ut. Min erfarenhet är att lärare frågar elever hur de vill att undervisningen ska se ut men elever har oftast inga tankar om den. I denna undersökning har eleverna fått tycka till och det visar sig ju att flera av dem har åsikter om hur undervisningen ska förändras. Det gäller för lärarna att hitta ett sätt att nå fram till eleverna och få dem att tycka till. Jag tror inte att elevernas inflytande över sex- och samlevnadsundervisningen är mindre än på andra områden i skolan utan att få eleverna delaktiga i undervisningens planering tror jag är en svårighet som finns i hela skolans undervisning.

Att nästan hälften av de elever som deltog i undersökningen har skolan som bästa eller näst bästa kunskapskälla får ses som ett gott betyg till skolan. Det är också högre än LAFAs studie (1999) där skolan som informationskälla fick 33 %. Lite överraskande är att de mediala informationskällorna, TV, Internet och tidningar, inte placerar sig bättre. Både kamrater och egna erfarenheter kommer på bättre placeringar än media. Även om det är troligt att mycket av informationen som elever får om sex och samlevnad kommer från media så kanske eleverna ändå är lite källkritiska. Frågorna som eleverna fick ta ställning till i enkäten gällde de bästa kunskapskällorna och det är möjligt att eleverna värderar skolan som en pålitlig och trovärdig kunskapskälla och därför hamnar skolan bättre än exempelvis TV.

Utmärkande för könen är att flickorna i större utsträckning väljer mamma som kunskapskälla än vad pojkar gör. Det kanske inte är förvånande att flickor i första hand väljer att prata med föräldern av samma kön som sig själv. Pojkarna däremot verkar inte prata om sex och samlevnad med sin pappa, ingen av pojkarna valde pappa som kunskapskälla. Förutom skolan ser pojkarna istället, Internet, egna erfarenheter och kamrater som kunskapskällor. Framförallt finns en stor skillnad mellan könen i kategorin Internet, pojkar väljer i större utsträckning Internet än vad flickor gör. Stämmer de förutfattade meningarna som finns i vårt samhälle om att flickor har lättare att prata om känslor än pojkar? Är det därför pojkar hellre söker information på Internet än pratar med sina föräldrar? Har pojkar svårare att prata med sina föräldrar än vad flickor har? Eller är det så att i vårt moderna samhälle lever fortfarande

bilden av att flickor behöver skyddas kvar? Känner föräldrar att de behöver skydda sina döttrar mer än sina söner?

Det framgår också att de elever som är nöjda med sex- och samlevnadsundervisningen har valt skolan som bästa eller näst bästa kunskapskälla i större utsträckning än de som är missnöjda. Bland dem som är missnöjda tycker ingen att ämnet är onödigt utan de vill tvärtom ha mer tid till ämnet. Något som inte stämmer överens med Skolverkets undersökning där de som var missnöjda inte efterfrågar mer tid till ämnet.

Undersökningen tyder på att skolan fortfarande har en viktig roll för elevernas kunskapsinhämtning inom sex och samlevnad. Hela 97 % av eleverna i undersökningen tycker inte att undervisningen är onödig och majoriteten tycker sig få mer faktakunskaper från undervisningen. Däremot kan undervisningen bli ännu bättre. Eleverna vill till viss del förändra innehållet i undervisningen och de delar de efterfrågar är områden där en mer ämnesövergripande undervisning krävs. Det är inte endast biologiämnet som ska stå för undervisningen utan sex och samlevnad måste komma in i andra ämnen. Många elever gav uttryck för att de ville ha temadagar och det är ett sätt att beröra ämnet utifrån fler aspekter. I grund och botten tror jag dock att det bästa resultatet fås om lärare med olika ämneskombinationer börjar samarbeta kring sex och samlevnad så att det får en naturlig plats i undervisningen.

Framtida forskning

I denna undersökning klassar de flesta elever skolan som bättre kunskapskälla än Internet. Många ungdomar är dock mycket bekanta med Internet och det material som finns där. Det vore intressant att göra en studie där man går in lite mer på djupet och tittar på vad ungdomar använder Internet till och vad de hittar inom området sex och samlevnad samt hur de påverkas av den information de finner. En intressant aspekt är också att se skillnader mellan könen. I denna undersökning valde pojkar i större utsträckning Internet än flickor är detta något som är generellt och i så fall varför är det så?

Denna undersökning visar på att sex- och samlevnadsundervisningen inte fungerar som det ämnesövergripande område som det är tänkt. En studie bland rektorer och lärare vore intressant för att se hur de tacklar detta problem. I läroplanen framgår tydligt att det är rektorns ansvar så att göra en undersökning bland rektorerna för att se hur de arbetar med att integrera sex och samlevnad i olika ämnen vore av stort intresse.

Validitet

Vad gäller enkätfrågorna var det utformade på ett för målgruppen lättförståligt sätt. Frågorna var väl genomarbetade och de hade testats innan på elever i år åtta. Att samtliga elever som genomförde enkäten svarade på alla frågor får tolkas som att alla frågor var lätta att förstå.

Respondenternas svar får anses som trovärdiga och har givit en klar bild över den situation som uppsatsen avsett att undersöka. Dock finns en risk att eleverna inte minns alla moment i undervisningen som efterfrågas i enkäten. Eleverna hade undervisningen i sex och samlevnad knappt ett år före den aktuella undersökningen.

Undersökningen har en relativt låg svarsfrekvens, 46 % av eleverna som fick information om undersökningen valde att delta. Anledningen till detta beror på att det inte fanns tillgång till datasal i samband med mina besök i den utsträckning jag hoppats. I den klass då det fanns datasal var svarsfrekvensen mycket hög. I den klass jag själv undervisade i och hade möjlighet att påminna eleverna är också svarsfrekvensen hög. Däremot är det en låg svarsfrekvens i övriga tre klasser.

Skolan där eleverna som ingick i undersökningen gick valdes utifrån personliga kontakter och resultatet kan därför inte i någon större utsträckning ge någon generell bild.

Litteraturlista

Asp, Anna-Karin (1999) Skolan bäst på information om sex. Rooth, H. (red) *Insikt*, 2,10-11

Bäckman, Maria (2003) *Kön och känsla Samlevnadsundervisning och ungdomars tankar om sexualitet*. Riga: Makadam

Centervall, Erik (1995) *Kärlek känns, förstår du!* Skolverket Solna: Liber Distribution

Centervall, Erik (2005) *Hela livet -50 år med sex- och samlevnadsundervisning*. Myndigheten för skolutveckling. Stockholm: Axelsson och Häggström

Jakobsson T. 2006. eValuering 2.1. <http://www.evaluering.se>

Jarlbo, Gunilla (1997) *Sex- och samlevnadsundervisning i grundskolan* Folkhälsoinstitutets Rapport 1997:18 Stockholm: Nordstedts

Kungliga Skolöverstyrelsen (1956) *Handledning i sexualundervisning* Helsingborg: Schmidts boktryckeri Aktiebolag

RFSU *10 punkter för en bättre sexualundervisning i skolan* (2004)
<http://www.rfsu.se/upload/skolsajten/rfsumaterial.pdf>

Statens offentliga utredningar 1946:55 Utredningen rörande sexualundervisningen i högre skolor jämte Förslag till handledning i sexualundervisning för lärare i högre skolor

A Skolverket, *Kursplaner och Betygskriterier 2000* (2000) Västerås: Skolverket och Fritzes

B Skolverket *Nationella kvalitetsgranskningar 1999* (2000) Skolverkets rapport nr 180

Utbildningsdepartementet (2001) *Läroplanen för det obligatoriska skolväsendet, förskoleklassen och fritidshemmet*. Solna: Tryckindustri Information

Vetenskapsrådet. *Forskningsetiska principer inom humanistisk-samhällsvetenskaplig forskning*

Bilagor

Bilaga 1

Enkät

Allmänt

1. Den undervisning jag fick i sex och samlevnad var tillräcklig

Stämmer inte alls   stämmer lite grann   stämmer ganska bra   stämmer bra

2. Undervisningen gav mig mer faktakunskaper inom sex och samlevnad

Stämmer inte alls   stämmer lite grann   stämmer ganska bra   stämmer bra

3. Undervisningen gav mig tillfälle att diskutera mina och andras åsikter när det gäller sex och samlevnad

Stämmer inte alls   stämmer lite grann   stämmer ganska bra   stämmer bra

4. Jag önskar att mer tid i undervisningen togs till sex och samlevnad

Stämmer inte alls   stämmer lite grann   stämmer ganska bra   stämmer bra

5. Jag tycker att undervisningen i sex och samlevnad **endast** hör hemma i ämnet biologi

Stämmer inte alls   stämmer lite grann   stämmer ganska bra   stämmer bra

6. Jag tycker att ämnet sex och samlevnad är onödigt i skolan, jag får bättre kunskaper från andra håll

Stämmer inte alls   stämmer lite grann   stämmer ganska bra   stämmer bra

7. Jag är nöjd med den sex och samlevnadsundervisning som jag fått i skolan

Stämmer inte alls   stämmer lite grann   stämmer ganska bra   stämmer bra

Innehåll och arbetssätt

8. Inför sex och samlevnadsundervisningen fick vi elever vara med att planera **innehållet**

Stämmer inte alls   stämmer lite grann   stämmer ganska bra   stämmer bra

9. Läraren tyckte våra åsikter om **innehållet** var viktiga

Stämmer inte alls   stämmer lite grann   stämmer ganska bra   stämmer bra

10. Inför sex och samlevnadsundervisningen fick vi elever vara med att planera **arbetssättet**

Stämmer inte alls   stämmer lite grann   stämmer ganska bra   stämmer bra

11. Läraren tyckte våra åsikter om **arbetssättet** var viktiga

Stämmer inte alls   stämmer lite grann   stämmer ganska bra   stämmer bra

12. Det är viktigt att få tid till att reflektera över mina egna åsikter när det gäller sex och samlevnad

Stämmer inte alls   stämmer lite grann   stämmer ganska bra   stämmer bra

13. Undervisningens innehåll

Kryssa för det som togs upp i undervisningen

Flera svar är möjliga

- Könnsorganens uppbyggnad
- Preventivmedel
- Könssjukdomar
- Homosexualitet/Bisexualitet
- Vad händer i kroppen under puberteten
- Onani
- Orgasm
- Graviditet
- Abort
- Förälskelse och kärlek
- Sexuella övergrepp
- Pornografi
- Annat _____

14. Tyckte du att vissa områden gavs för **mycket** utrymme, i så fall vilket/vilka

- Könnsorganens uppbyggnad
- Preventivmedel
- Könssjukdomar
- Homosexualitet/Bisexualitet
- Vad händer i kroppen under puberteten
- Onani
- Orgasm
- Graviditet
- Abort
- Förälskelse och kärlek
- Sexuella övergrepp
- Pornografi
- Annat _____

15. Tyckte du att vissa områden gavs för **lite** utrymme, i så fall vilket/vilka

- Könnsorganens uppbyggnad
- Preventivmedel
- Könssjukdomar
- Homosexualitet/Bisexualitet
- Vad händer i kroppen under puberteten
- Onani
- Orgasm
- Graviditet
- Abort
- Förälskelse och kärlek
- Sexuella övergrepp
- Pornografi
- Annat_____

16. Saknade du något område i undervisningens innehåll, i så fall vilket/vilka,

- Könnsorganens uppbyggnad
- Preventivmedel
- Könssjukdomar
- Homosexualitet/Bisexualitet
- Vad händer i kroppen under puberteten
- Onani
- Orgasm
- Graviditet
- Abort
- Förälskelse och kärlek
- Sexuella övergrepp
- Pornografi
- Annat_____

17. Inom vilka ämnen förekom sex och samlevnadsundervisningen?

Flera svar är möjliga

- Biologi
- Kemi
- Samhällskunskap
- Religionskunskap
- Svenska
- Annat_____

18. Togs sex och samlevnad upp i form av en temadag/temavecka

Ja   Nej

19. Togs sex och samlevnad upp som ett tvärvetenskapligt ämne

Ja   nej

Om ja vilka ämnen_____

20. Vilka arbetssätt använde ni i undervisningen?

Flera svar är möjliga

- Traditionell lektion, läraren talar och elever lyssnar/antecknar
- Värderingsövningar (ex 4-hörnsövningen)
- Diskussioner i grupper eller i klassen
- Studiebesök på ungdomsmottagning
- Tjej/killgrupper
- Se på film
- Skriva uppgifter
- Besök av skolsköterskan/kurator
- Annat: _____

21. Vilket/vilka arbetssätt tycker du passar bäst för sex och samlevnadsundervisningen?

- Traditionell lektion, läraren talar och elever lyssnar/antecknar
- Värderingsövningar (ex 4-hörnsövningen)
- Diskussioner i grupper eller i klassen
- Studiebesök på ungdomsmottagning
- Tjej/killgrupper
- Se på film
- Skriva uppgifter
- Besök av skolsköterskan/kurator
- Annat: _____

22. Fick ni besök av någon person utanför skolan, i så fall vem?

(Exempelvis någon från RFSU)

_____

23. Varifrån tycker du den bästa kunskapen om sex och samlevnad kommer?

Endast ett svarsalternativ är möjligt

- Skolan
- Mamma
- Pappa
- Syskon
- Kamrater
- Egna erfarenheter
- Böcker
- Tidningar
- Tv
- Internet
- Annan _____

24. Varifrån tycker du näst bästa kunskapen om sex och samlevnad kommer?

Endast ett svarsalternativ är möjligt

- Skolan
- Mamma
- Pappa
- Syskon
- Kamrater
- Egna erfarenheter
- Böcker

- Tidningar
  - Tv
  - Internet
  - Annan_____
-

25. I vilken årskurs togs sex och samlevnad upp?

Flera svar är möjliga

- 7
- 8
- 9

Tack för att du tog dig tid att besvara enkäten!

Bilaga 2

Utdrag ur enkäten i webbformat.

Enkät om undervisning i sex och samlevnad

VÄLKOMMEN!

Jag läser sista terminen på lärarutbildningen och håller just nu på att skriva mitt examensarbete. Jag har valt att skriva om sex och samlevnadsundervisningen på högstadiet och till detta behöver jag din hjälp. För mig är det viktigt att få veta vad eleverna tycker och jag ber dig därför besvara några frågor. Ditt svar är helt anonymt och inloggningskoden du fått är till för att inga obehöriga personer ska kunna logga in och för att du endast ska kunna besvara enkäten en gång. Inloggningskoden kan inte spåras till någon speciell dator.

Bland er som svarar på enkäten kommer en utlotning av fyra biobiljetter ske. Om ni vill delta i utlotningen så måste du spara inloggningskoden eftersom den fungerar som ditt lottnummer. Utlotningen kommer att ske veckan innan påsklovet.

Tack för hjälpen!

Sofie Leijon

ALLMÄNT

Den undervisning jag fick i sex och samlevnad var tillräcklig

(Välj ett alternativ i listan) ▼

Undervisningen gav mig mer faktakunskaper inom sex och samlevnad

(Välj ett alternativ i listan)
stämmer inte alls
stämmer lite grann
stämmer ganska bra
stämmer bra

Undervisningen gav mig tillfälle att diskutera mina och andras åsikter när det gäller sex och samlevnad

(Välj ett alternativ i listan) ▼

Jag önskar att mer tid i undervisningen togs till sex och samlevnad

(Välj ett alternativ i listan) ▼

Jag tycker att undervisningen i sex och samlevnad **endast** hör hemma i ämnet biologi

(Välj ett alternativ i listan) ▼

Jag tycker att ämnet sex och samlevnad är onödigt i skolan, jag får bättre kunskaper på annat håll

(Välj ett alternativ i listan) ▼

Jag är nöjd med den sex och samlevnadsundervisning som jag fått i skolan

(Välj ett alternativ i listan) ▼

INNEHÅLL OCH ARBETSSÄTT

Inför sex och samlevnadsundervisningen fick vi elever vara med att planera **innehållet**

(Välj ett alternativ i listan) ▼

Läraren tyckte våra åsikter om **innehållet** var viktiga

(Välj ett alternativ i listan) ▼

Inför sex och samlevnadsundervisningen fick vi elever vara med och planera **arbetsättet**

(Välj ett alternativ i listan) ▼

Läraren tyckte våra åsikter om **arbetsättet** var viktiga

(Välj ett alternativ i listan)

stämmer inte alls
stämmer lite grann
stämmer ganska bra
stämmer bra

Det är viktigt att få tid till att reflektera över mina egna åsikter när det gäller sex och samlevnad

(Välj ett alternativ i listan) ▼

Vilka av följande moment togs upp i undervisningen

☐ Könnsorganens uppbyggnad	☐ Graviditet
☐ Preventivmedel	☐ Abort
☐ Könssjukdomar	☐ Förälskelse och kärlek
☐ Homosexualitet/Bisexualitet	☐ Sexuella övergrepp
☐ Vad händer i kroppen under puberteten	☐ Pornografi
☐ Onani	☐ Annat
☐ Orgasm	

Om du svarat annat ovan ange vad:

Bilaga 3

den 23 februari 2007 14:26

Hej!

Då jag parallellt med min vfu på Thunmansskolan skriver ett examensarbete undrar jag om jag har din tillåtelse att genomföra en enkätundersökning bland niondeklassarna på skolan. Enkäten kommer att behandla ämnesområdet sex och samlevnad. Jag vill understryka att det endast är elevernas uppfattning om skolans undervisning som kommer behandlas och inga frågor om elevernas egna sexualliv kommer att ställas. Eleverna kommer att svara på enkäten på Internet för att underlätta sammanställningen. Varje elev får en inloggningskod som kontrollerar att de endast svarar en gång, koden är endast bundet till vilket kön de har och eleverna är helt anonyma. För att eleverna ska vara på den säkra sidan kan de byta koder med varandra så länge de byter med någon av samma kön. Eleverna kommer att bli informerade både skriftligt och muntligt om undersökningen och det ska tydligt framgå att deltagandet är helt frivilligt.

Om jag har din tillåtelse så kommer jag att starta undersökningen i vecka 10. Jag kommer inte finnas på skolan förrän då men har du frågor går det bra att skicka e-mail.

Hälsningar Sofie Leijon
Lärarkandidat i lag 5

den 26 februari 2007 10:27

Hej,

det är helt ok för mig att du gör den här enkätundersökningen. Men du: jag vill gärna se frågorna innan!

Hälsn Gunnel

den 27 februari 2007 15:51

Hej!

Här bifogar jag enkäten. Som jag tidigare skrev så kommer enkäten att finnas på Internet och den kommer se lite annorlunda ut när det gäller layouten men frågorna och svarsalternativen är identiska.

Hälsningar Sofie Leijon

den 27 februari 2007 17:27

Hej!

Roligt att se enkäten! Den var bra utformad, du har verkligen fått med allt! Jag utgår från att vi får veta vad du fått fram när arbetet är färdigt!

Hälsningar Gunnel

Undersökning om sex och samlevnadsundervisningen på högstadiet

Jag läser sista terminen på lärarutbildningen och håller just nu på att skriva mitt examensarbete. Jag har valt att skriva om sex och samlevnadsundervisningen på högstadiet och till detta behöver jag din hjälp. Som lärare är det viktigt att veta på vilket sätt eleverna lär sig bäst och vad de själva tycker om undervisningen. Därför har jag valt att göra en undersökning om vad elever tycker och tänker kring sex och samlevnadsundervisningen.

För att jag ska kunna ta reda på detta behöver jag din hjälp och ber dig därför besvara några frågor. Ditt svar är helt anonymt och inloggningskoden du fått är till för att inga obehöriga personer ska kunna logga in och för att du endast ska kunna besvara enkäten en gång. Tjejer och killar har fått olika färger på pappret med inloggningskoden, det är för att jag ska veta vilket kön personen har som besvarat enkäten. För att du ska kunna känna dig säker på att du är anonym får du gärna byta inloggningskod med någon annan, **se dock till att du byter med någon från ditt eget kön!** Inloggningskoden kan inte spåras till någon speciell dator och du kan fylla i enkäten i skolan eller hemma.

Utlottnings av biobiljetter

Bland er som svarar på enkäten kommer en utlottnings av **4 biobiljetter** ske. **Om ni vill delta i utlottningsen så måste du spara inloggningskoden eftersom den fungerar som ditt lottnummer.** Utlottningsen kommer att ske vecka 13.

Det bästa är om du svarar så fort som möjligt men senast den 21 mars.

Tack för hjälpen!

Sofie Leijon

Bilaga 5

1. Gå till <http://evaluering.ibg.uu.se>
  2. Klicka på länken "Övriga loggar in med systemspecifikt lösenord nedan >>>"
  3. Fyll i login och lösenord:
Login: kille10
Lösenord: 117
  4. **OBS!** Välj "Logga in som student" i rullistan nedanför lösenordet.
  5. Klicka på knappen för att logga in.
  6. En ny sida kommer upp - klicka på länken till enkäten.
  7. Fyll i dina svar.
  8. Glöm inte att klicka på knappen längst ned för att skicka enkäten.
- Tack för hjälpen!

1. Gå till <http://evaluering.ibg.uu.se>
  2. Klicka på länken "Övriga loggar in med systemspecifikt lösenord nedan >>>"
  3. Fyll i login och lösenord:
Login: tjej98
Lösenord: 169
  4. **OBS!** Välj "Logga in som student" i rullistan nedanför lösenordet.
  5. Klicka på knappen för att logga in.
  6. En ny sida kommer upp - klicka på länken till enkäten.
  7. Fyll i dina svar.
  8. Glöm inte att klicka på knappen längst ned för att skicka enkäten.
- Tack för hjälpen!